

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

CAO THỊ THU HOÀI

**YẾU TỐ KỶ ẢO TRONG SÁNG TÁC VÕ THỊ HẢO
(QUA TIỂU THUYẾT *GIÀN THIÊU* VÀ TẬP TRUYỆN NGẮN
NHỮNG TRUYỆN KHÔNG NÊN ĐỌC LÚC NỬA ĐÊM)**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

THÁI NGUYÊN - 2009

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

CAO THỊ THU HOÀI

**YẾU TỐ KỶ ẢO TRONG SÁNG TÁC VÕ THỊ HẢO
(QUA TIỂU THUYẾT *GIÀN THIÊU* VÀ TẬP TRUYỆN NGẮN
NHỮNG TRUYỆN KHÔNG NÊN ĐỌC LÚC NỬA ĐÊM)**

Chuyên ngành: VĂN HỌC VIỆT NAM

Mã số: 60 22 34

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

Người hướng dẫn khoa học: TS. NGUYỄN ĐỨC HẠNH

THÁI NGUYÊN - 2009

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Sau 1975, đặc biệt là sau 1987, đời sống văn học Việt Nam có nhiều thay đổi. Sự chuyển tiếp từ thời chiến sang thời bình với những quy luật bình thường của nó, ảnh hưởng của công cuộc đổi mới tư duy mà Đảng khởi xướng, những vấn đề bức thiết cộm lên trong lịch sử dân tộc thời hậu chiến và một độ lùi thời gian tương đối thích hợp... là những nguyên nhân cơ bản dẫn đến những thay đổi quan trọng của văn học. Cùng với sự nghiệp đổi mới của Đảng, các phương diện của đời sống văn học như tác giả, tác phẩm, các hoạt động sáng tác, lí luận, phê bình... đều có sự chuyển biến tích cực.

Trong bức tranh chung ấy, chúng ta rất dễ nhận ra sự khởi sắc của thể loại tiểu thuyết và truyện ngắn. Nhiều nhà văn, nhà nghiên cứu đã nhận ra xu hướng vận động mới - xu hướng của những tìm tòi sáng tạo, của những lối viết hoàn toàn mới mẻ. Và hoà vào dòng chảy ấy, ta thấy xuất hiện một nữ văn sỹ có cá tính sáng tạo độc đáo - nhà văn Võ Thị Hảo.

Cái tên Võ Thị Hảo đã từng gây ấn tượng mạnh trên văn đàn những năm 90 của thập kỷ trước bởi những truyện ngắn *Người sót lại của rừng cười*, *Biển cứu rồi*, *Vườn yêu*... và mấy năm gần đây, chị lại làm độc giả sửng sốt bằng cuốn dã sử đậm chất "liêu trai" với cái tên mang cảm giác mạnh *Giàn thiêu* (2005), cùng với đó là tập truyện ngắn *Những truyện không nên đọc lúc nửa đêm* (2005) cũng khiến không ít người kinh ngạc. Đây là 2 tác phẩm đạt giải thưởng của Hội nhà văn Hà Nội.

1.2. Cùng với những tên tuổi như Nguyễn Bình Phương, Phạm Thị Hoài, Nguyễn Huy Thiệp, Tạ Duy Anh..., Võ Thị Hảo là nhà văn góp phần tạo ra xu hướng cách tân trong nền văn xuôi Việt Nam đương đại. Các nhà văn này đã mang vào văn học hơi thở của cuộc sống và con người hiện đại. Để làm được điều đó, trước hết họ phải tự làm mới chính mình. Cùng với một quan niệm

mới mẻ về hiện thực là một văn phong táo bạo, những sáng tác đậm chất kì ảo xuất hiện ngày càng nhiều trong đời sống văn học hiện nay.

Yếu tố kì ảo cũng chính là một trong những gam màu chủ đạo làm nên bức tranh đầy mê hoặc và lôi cuốn trong những sáng tác của nhà văn Võ Thị Hảo.

1.3. Kì ảo là một trong những thủ pháp nghệ thuật hữu hiệu và độc đáo của kho tàng văn xuôi thế giới. Nó trở thành một dòng chảy liên tục trong tiến trình của lịch sử văn học nhân loại từ thời cổ đại, qua Trung đại đến cận đại và hiện đại. Bên cạnh đó ngoài vai trò tạo sự "lạ hoá" nhằm hấp dẫn người đọc, yếu tố kì ảo còn có tác dụng giúp nhà văn biểu hiện, khám phá hiện thực và thể hiện những quan niệm mới mẻ về nhân sinh, thế sự, con người.

1.4. Nghiên cứu yếu tố kỳ ảo trong truyện ngắn và tiểu thuyết của Võ Thị Hảo, chúng ta có thêm cơ sở khoa học để nghiên cứu, khẳng định những đổi mới trong nghệ thuật tự sự của văn xuôi Việt Nam hiện đại từ 1987 đến nay. Và từ đó chúng ta nhận ra xu thế hoà nhập của văn xuôi Việt Nam hiện đại vào văn xuôi thế giới hiện nay.

Chính vì thế, nghiên cứu về yếu tố kì ảo trong sáng tác của Võ Thị Hảo (qua tiểu thuyết *Giàn thiêu* và tập truyện ngắn *Những truyện không nên đọc lúc nửa đêm*) sẽ giúp chúng tôi hiểu sâu sắc hơn về thế giới nghệ thuật của nhà văn, cũng như có những nhìn nhận, đánh giá xác đáng hơn về quá trình vận động của văn xuôi Việt Nam đương đại.

2. Lịch sử vấn đề

Với 10 tập truyện ngắn, một tiểu thuyết và ba kịch bản phim truyện, sáng tác của Võ Thị Hảo đang là mối quan tâm và bình luận của rất nhiều nhà văn, nhà phê bình và độc giả.

Đã có khá nhiều bài báo và rất nhiều trang web viết về sáng tác của Võ Thị Hảo, mà chủ yếu tập trung ở tiểu thuyết *Giàn thiêu* và tập truyện ngắn *Những truyện không nên đọc lúc nửa đêm*.

Chúng tôi khái quát những ý kiến đánh giá về các vấn đề xung quanh đề tài trên hai phương diện sau:

2.1. Về nghệ thuật

2.1.1. Theo nhận xét của Phạm Xuân Nguyên: "Văn Võ Thị Hảo, không chỉ là những dòng chữ. Không chỉ là những truyện ngắn hay tiểu thuyết. Văn Võ Thị Hảo có nhiều tầng hình tượng mà mỗi lần tiếp cận người đọc lại ngạc nhiên thấy mình khám phá ra một lớp ngữ nghĩa ẩn mình sau những câu chữ. Đó là lối viết văn đã được tác giả thổi linh hồn, linh hồn đó tạo nên những câu văn huyền ảo mê hoặc, thậm chí ma quái".

("Giàn thiêu" - xứ sở của lối văn chương mê hoặc, huyền bí - trang 8).

2.1.2. Trên báo *Thể thao văn hoá*, tác giả Lương Thị Bích Ngọc trong bài viết *Võ Thị Hảo giữa những trang viết trang đời* nhận xét: "Đọc truyện chị, thấy cuốn hút cứ tưởng hình như mình bị mê hoặc bởi lối kể truyện cuốn hút, có duyên và lối văn phong vừa cũ, vừa mới, vừa quen, vừa lạ", "một hiện thực nghiệt ngã được chở đi trên lối văn phong ảo - thực và câu chữ ngọt ngào, dịu nhẹ".

2.1.3. Tác giả Nguyễn Hoài Nam trong bài *Giàn thiêu - một nghệ thuật làm tan khối băng lịch sử* đã nhấn mạnh đến những đặc sắc về nghệ thuật của tác phẩm này: "Tiểu thuyết lịch sử *Giàn thiêu* của Võ Thị Hảo là một nghệ thuật làm tan khối băng lịch sử mà chị đã gặp phải khi dựng lên một "Giàn thiêu" với rất nhiều "lửa" của mình". Cũng trong bài viết, tác giả chú ý hơn cả đến hai nhân vật: Nguyên Phi Ỗ Lan và Thiền sư Từ Đạo Hạnh:

"Võ Thị Hảo đã làm tan rã khối băng nhận thức về Ỗ Lan - với tư cách là một nhân vật lịch sử, một khối băng vốn đã cố kết vững chắc". Còn với nhân vật Từ Đạo Hạnh, cách làm tan rã khối băng lịch sử của Võ Thị Hảo lại thể hiện ở một phương diện khác - đó là đặt một giả thiết rõ ràng lên làn sương mù mờ vốn đã bao quanh nhân vật này suốt mười thế kỉ.

Như vậy, tác giả Nguyễn Hoài Nam đã nhìn nhận và đánh giá *Giàn thiêu* trên cả hai phương diện: trước hết, đây là một tiểu thuyết lịch sử và xa hơn nữa còn là cuốn sách làm tan khối băng lịch sử, kéo quá khứ về hiện tại, đặt quá khứ - hiện tại trong một dòng chảy liên tục của thời gian.

2.1.4. Tác giả Quang Hải trong *nhà văn Võ Thị Hảo và những cố gắng giải thiêng huyền sử* lại dẫn dắt người đọc vào thế giới của tập truyện *Những truyện không nên đọc lúc nửa đêm*:

Đêm buróm ma là câu chuyện “mang không khí huyền hoặc pha mùi cổ sử thi đọng lại rất lâu. Có hơi hướng của *Liêu trai chí dị*, của *Truyện kì mạn lục* và dĩ nhiên nó được cảm nhận bởi con người hiện đại ...”.

Người viết cũng chỉ ra sự khác biệt về nghệ thuật qua giọng điệu của hai truyện ngắn *Dệt cỏ* và *Người chăn bò thần thánh*. Ở *Dệt cỏ* là giọng văn thương cảm, xót xa. Còn *Người chăn bò thần thánh* là giọng giễu nhại, phê phán.

Đặc biệt, bài viết này đã ít nhiều đề cập đến một khía cạnh nhỏ của yếu tố kì ảo khi nhấn mạnh: mạch truyện giải thiêng là mạch chính, giọng chủ của tác phẩm.

2.1.5. Bài viết *Võ Thị Hảo, vàng trắng mờ côi* trên trang web <http://chimviet.free.tr|tacpham1|stt1|vothihao.html> đã đặt sáng tác của Võ Thị Hảo trong sự so sánh với các nhà văn khác: “Người đọc có thể tìm thấy trong văn phong Võ Thị Hảo cái tàn nhẫn, chất huyền thoại phảng phất con mua Nguyễn Huy Thiệp, bóng mây Phạm Thị Hoài”. Đồng thời người viết cũng cho rằng “cay độc và ảm dụ trở thành phong trào, thành phong cách thời đại, dấu ấn của thế hệ này”.

2.1.6. Báo *Người đại biểu nhân dân* (2005) bày tỏ sự ca ngợi những cách tân nghệ thuật của *Giàn thiêu*: “Cuốn tiểu thuyết này đang đi theo con đường riêng của nó, ngấm dần vào trái tim người ta và những tầng lớp ngữ nghĩa cũng như những hình tượng nghệ thuật của cuốn tiểu thuyết này thường trở đi trở lại ám ảnh người đọc”.

2.2. Về nội dung

2.2.1. Trong buổi tọa đàm về sáng tác của Võ Thị Hảo (Trên Vietnamnet.vn. 20.10.2005) có một số ý kiến:

- Nhà phê bình văn học Lại Nguyên Ân trong bài "Tiểu thuyết và lịch sử - nhân đọc "Giàn thiêu" của Võ Thị Hảo" đã đặt ra vấn đề mối quan hệ giữa tiểu thuyết và lịch sử, cũng như định nghĩa thế nào là "tiểu thuyết lịch sử" và quyền tự do của nhà văn trong việc sử dụng chất liệu lịch sử vào tiểu thuyết. Ông cũng nhấn mạnh thêm rằng: "Tiểu thuyết "Giàn thiêu" còn có nhiều mặt đáng nói, nhất là xu hướng nữ quyền khá lộ liễu của nó với mấy nhân vật nữ đặc sắc: Nhuệ Anh, Lê Thị Đoan, cung nữ Ngạn La. Cả ba đều là những nhân vật hư cấu, được cài xen vào một quá khứ lịch sử, được đặt bên cạnh nhiều nhân vật lịch sử (...). Không khó để nhận ra rằng tác giả đã đưa vấn đề của thế giới hiện đại vào tài liệu quá khứ. Đây không phải là điểm yếu, ngược lại là điểm mạnh, đem lại sức sống cho ngòi bút nhà tiểu thuyết khi nhúng bút vào tích xưa chuyện cũ".

- Hai nhà phê bình Phạm Xuân Nguyên và Hoàng Ngọc Hiến thì cùng chung một lời nhận xét: *Giàn thiêu* là một tiểu thuyết, trước hết là tiểu thuyết, nghĩa là *Giàn thiêu* trước hết không phải là một truyện lịch sử, không phải là minh chứng lịch sử mà là một sự tư duy lại lịch sử bằng phương pháp tiểu thuyết.

- Nhà văn Châu Diên thì nói rằng: ông "lấy làm tiếc cho Võ Thị Hảo" - giá nhân vật chính của *Giàn thiêu* là Ý Lan thay vì Từ Đạo Hạnh thì cuốn tiểu thuyết còn thành công hơn.

2.2.2. Phùng Hữu Hải trong *Yếu tố kì ảo trong truyện ngắn Việt Nam hiện đại từ sau 1975* lại nhìn nhận về sáng tác của Võ Thị Hảo ở một khía cạnh khác - đó là cảm hứng triết luận về người phụ nữ (mà theo ông đây là một nội dung của yếu tố kì ảo): "Võ Thị Hảo qua chùm chuyện *Tim vỡ*, *Nàng tiên xanh*

xao, *Hành trang người đàn bà Áu lạc* tỏ ra đặc biệt hứng thú với đề tài này. Dựa vào cảnh ngộ của những người phụ nữ mang nỗi đau của "cả giới đàn bà", Võ Thị Hảo tìm ra những quy luật nghiệt ngã của đời người phụ nữ ...".

2.2.3. Ngay trong bài phỏng vấn “Tôi không định mê hoặc...” của Minh Đức trên báo *Người Đại biểu Nhân dân* (2005), khi được hỏi: “Thông điệp của *Giàn thiêu* là gì?”, Võ Thị Hảo đã trả lời rằng, điều mà chị muốn gửi gắm qua tiểu thuyết này chính là khát vọng tự do và tình yêu. Và chị cũng khẳng định: sức sống của *Giàn thiêu* sẽ quyết định sự mê hoặc hay không mê hoặc người đọc.

2.2.4. Luận án tiến sỹ của Bùi Thanh Truyền đã chỉ ra những thông điệp mà Võ Thị Hảo muốn gửi gắm qua các tác phẩm: “*Người chăn bò thần thánh* với những chi tiết về giống bò tập thể kì lạ: chúng không cần ăn cỏ, không cần bài tiết, chỉ cần “chúm môi, phồng má thôi phù một cái, thế là cả đàn bò cứ ngoan ngoãn lừ lừ ra như một đàn bóng không lồ” chính là cái nhìn phê phán một thời kì hợp tác xã không ít những non nớt, tiêu cực (...), người viết phần nào làm lộ ra cái thế giới bí ẩn, phức tạp của tâm hồn con người hôm nay” [55, tr.181].

Tuy có không ít những ý kiến đánh giá về yếu tố kì ảo trong sáng tác Võ Thị Hảo, nhưng chúng chỉ nằm rải rác trong những bài báo, bài nghiên cứu chứ chưa có một công trình chuyên biệt nào nghiên cứu một cách có hệ thống và bao quát về vấn đề này. Bởi vậy, luận văn của chúng tôi sẽ lấp đầy “khoảng trống” đó, nhằm khám phá sâu một phương diện nghệ thuật đặc sắc làm nên giá trị sáng tác Võ Thị Hảo, đặc biệt là yếu tố kì ảo qua tiểu thuyết *Giàn thiêu* và tập truyện *Những truyện không nên đọc lúc nửa đêm*.

3. Nhiệm vụ nghiên cứu

Luận văn đi sâu khảo sát, phân tích lý giải những biểu hiện của cái kì ảo trong tiểu thuyết *Giàn thiêu* và tập truyện *Những truyện không nên đọc lúc nửa đêm* cùng nghệ thuật xây dựng, miêu tả cái kì ảo trong hai tác phẩm trên.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

4.1. Đối tượng nghiên cứu

Yếu tố kì ảo với những biểu hiện đa dạng và hiệu quả thẩm mĩ của nó trong tiểu thuyết *Giàn thiêu* và tập truyện *Những truyện không nên đọc lúc nửa đêm*.

4.2. Phạm vi nghiên cứu

Tiểu thuyết *Giàn thiêu* - nhà xuất bản Phụ nữ - 2005, (tái bản có bổ sung) và tập truyện *Những truyện không nên đọc lúc nửa đêm* - nhà xuất bản Phụ nữ - 2005.

5. Phương pháp nghiên cứu

Để thực hiện đề tài này, chúng tôi sử dụng một số phương pháp nghiên cứu chính sau:

1. Phương pháp nghiên cứu thi pháp học.
2. Phương pháp hệ thống.
3. Phương pháp thống kê.
4. Phương pháp phân tích, tổng hợp, so sánh.

6. Đóng góp của luận văn

6.1. Có được những kết luận khoa học về yếu tố kì ảo trong sáng tác Võ Thị Hảo, tiếp tục mở rộng con đường đi vào thế giới nghệ thuật của tác giả.

6.2. Góp phần giải mã các yếu tố kì ảo trong văn học và cách tiếp cận văn học kì ảo.

6.3. Đóng góp một tài liệu học tập, nghiên cứu về Võ Thị Hảo và văn học kì ảo Việt Nam đương đại.

7. Cấu trúc luận văn

Ngoài phần mở đầu, kết luận, tài liệu tham khảo, phần nội dung của luận văn gồm 3 chương:

Chương 1: Sáng tác của Võ Thị Hảo trong khuynh hướng văn học kì ảo Việt Nam đương đại.

Chương 2: Các kiểu loại nhân vật kì ảo trong sáng tác của Võ Thị Hảo.

Chương 3: Một số thủ pháp nghệ thuật xây dựng yếu tố kì ảo trong sáng tác của Võ Thị Hảo.

NỘI DUNG

Chương 1

SÁNG TÁC CỦA VÕ THỊ HẢO TRONG KHUYNH HƯỚNG VĂN HỌC KÌ ẢO VIỆT NAM ĐƯƠNG ĐẠI

Khái niệm khuynh hướng “ghi nhận tính cộng đồng về cơ sở tư tưởng thẩm mỹ của nội dung nghệ thuật; tính cộng đồng này được quy định bởi sự thống nhất về truyền thống nghệ thuật và văn hoá, bởi sự gần gũi trong cách hiểu của các nhà văn đối với các vấn đề của đời sống, bởi sự giống nhau về các tình thế xã hội, thời đại, văn hoá, nghệ thuật” [7]. Đặc điểm cốt lõi nhất của mọi khuynh hướng văn học là phương pháp sáng tác của nó, chính phương pháp quy định tính chất của việc lựa chọn chất liệu đời sống và phương thức nghệ thuật để xử lý chất liệu. Sở dĩ chúng tôi xếp Võ Thị Hảo vào khuynh hướng trên bởi các sáng tác của nhà văn này cũng chứa nhiều yếu tố huyền ảo, li kì và có một số điểm tương đồng về bút pháp nghệ thuật với một số nhà văn sáng tác thiên về khuynh hướng kì ảo như Tạ Duy Anh, Nguyễn Bình Phương, Nguyễn Huy Thiệp...

1.1. Vài nét về tiểu sử và sự nghiệp sáng tác Võ Thị Hảo

1.1.1. Tiểu sử

Võ Thị Hảo sinh ngày 13 - 4 - 1956 ở Diễn Châu - Nghệ An.

Tốt nghiệp khoa văn trường Đại Học Tổng Hợp Hà Nội. Ra trường chị về công tác tại nhà xuất bản Văn hoá dân tộc. Chị làm thơ từ rất sớm và từng nghĩ sẽ trở thành nhà thơ, nhưng chị lại viết văn và thành danh với văn xuôi. Dù vào nghề văn chưa được bao lâu, song Võ Thị Hảo nhanh chóng được người đọc biết đến. Chị được đánh giá là một trong những cây bút sắc sảo và giàu nữ tính. Những thân phận bé nhỏ, lam lũ trước cuộc đời luôn khiến chị trần trụi trên từng trang viết của mình. Ngoài ra, Võ Thị Hảo còn “bén duyên”